

COVID-19 Salgınlarının Çocukların Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri

The Effects of the COVID-19 Outbreak on Children's Mental Health

Çağla İlbasmış¹, Ayşe Toksoy Aksoy¹, İrem Cihanyurdu¹, Hatice Ünver², Ayşe Rodopman Arman¹

¹Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

²Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim Araştırma Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul, Türkiye

Sayın Editör,

Koronavirüs hastalığı-2019 (COVID-19) salgını tüm dünyada global bir sağlık krizine dönüşmüştür. Ülkemizde ilk olgunun 11 Mart 2020'de görülmesinin ardından tüm seviyedeki okullara ara verilmiş, evden çevrimiçi eğitim başlamış, 4 Nisan itibari ile de 20 yaş altındaki bireylere sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bu araştırma karantina günlerinde ebeveynlerin çocukları ile ilgili gözlemlerinin değerlendirilmesini sağlayan çevrimiçi bir anketin verilerini içermektedir. Anket Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı tarafından hazırlanmıştır. Çalışma tanımlayıcı kesitsel bir araştırma olarak planlanmıştır. Ankette araştırmacılar tarafından bu dönemde çocuklarda görülebilecek ruhsal belirtilere yönelik hazırlanmış 11 soru mevcuttur. Ebeveynlerden soruları "Kesinlikle katılmıyorum 1- 2- 3- 4- 5 Kesinlikle katılıyorum" olarak puanlaması istenmiştir. Çalışma için etik kurul onayı (09.2020.558) ve ayrıca tüm katılımcılardan onam alınmıştır. Anketin tamamlanması yaklaşık 5-6 dakika sürmüştür. Analizler IBM SPSS (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı) versiyon 22.0 ile yapılmıştır. Sürekli değişkenler ortalama ± standart sapma ile değerlendirilmiştir. Sürekli değişkenlerin gruplar arası analizinde Kolmogorov-Smirnov Uyum İyiliği testi ile normallik analizleri yapılmıştır. İki grup arasındaki farkın araştırılmasında t-testi kullanılmıştır.

Anket Türkiye'de ilk COVID-19 olgusunun görülmesinden yaklaşık bir ay sonra 10.04.2020'de başlayıp 16.04.2020'de tamamlanmıştır. Ankete katılan toplam ebeveyn sayısı 424 olup, katılımcıların yaş ortalaması 42,94±2,82 yıl olarak saptanmıştır. Ankete katılan ebeveynlerin %85,6'sını (n=362) anneler, %14,4'ünü (n=62) babalar oluşturmuştur. Ankete katılımın büyük çoğunluğu büyükşehirlerden olmuştur. %64,6 (n=195) ile İstanbul en çok katılımın olduğu il iken, bu sayıyı %7,9 (n=24) ile İzmir ve %3,6 (n=11) ile Ankara takip etmiştir. Katılımcıların %67,8'i (n=287) üniversite mezunu, %14,6'sı (n=62) lise

mezunu, %17,6'sı (n=75) ortaokul mezunudur. Katılımcıların %30'unu (n=127) sağlık çalışanları oluşturmaktadır. Çalışan ailelerin %64,3'ü (n=273) COVID-19 nedeniyle işe ara verdiklerini belirtmişlerdir. İşe ara verenlerin %46,5'i (n=127) evden çalışmaya devam etmekteydiler. Ankete katılan ebeveynlerin %35,3'ünün (n=150) daha önceden psikiyatri başvurusu mevcutken, %14,2'si (n=60) salgın sürecinden sonra ruhsal destek almayı düşündüğünü belirtmiştir.

Ankete katılan ebeveynlerin çocuklarının yaş ortalaması 10,94±5,17 yıldır. Çocukların %51,5'ini (n=218) erkekler, %48,5'ini (n=206) kızlar oluşturmaktaydı. Ebeveynlerin %30,8'i (n=131) daha önce çocukları için psikiyatriste veya psikoloğa başvurduğunu belirtmiştir. Karantina döneminde çocuklarda görülebileceği düşünülen kaçınma, kontrol, dışarı çıkmaya yönelik kaygı, uyku, iştah değişiklikleri, karın ve baş ağrısı gibi somatik belirtilere ilişkin ebeveynlerden alınan cevapların cinsiyetlere göre puan ortalamaları ve karşılaştırılmaları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Ankete katılan ebeveynlerin en sık verdikleri cevaplara göre; çocukların %23,1'inin (n=98) çoğu zaman COVID-19 ile ilgili haberleri izlemekten veya okumaktan kaçındığı belirtilmişken, %13,8'i (n=59) ise sürekli COVID-19 ile ilgili haberleri okuyup araştırma yapıyordu. Ebeveynler çocuklarının %15,9'unun (n=68) çoğu zaman COVID-19 belirtileri açısından kendini kontrol ettirdiklerini ifade etmekteydiler. Çocukların %28,1'inin (n=120) çoğu zaman tam olarak temizlenmediğini düşünerek, kirli yüzeylere dokunmasa da ellerini sık sık yıkadığı belirtildi. Çocukların %17,1'inde (n=72) çoğu zaman uykuya dalma güçlüğü, kabus görme ya da sık uyanma tarifleniyordu. %8,7'sinde (n=37) çoğu zaman eskiye göre daha fazla karın ağrısı veya baş ağrısı gibi belirtiler olduğu ifade edildi. Ebeveynleri çocukların %18,6'sının (n=79) eskiye göre daha fazla endişeli olduğunu düşünüyordu. Benzer şekilde %22,3'ü (n=95) çocuklarının öncesine göre daha çabuk öfkelenildiğini

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Hatice Ünver, Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim Araştırma Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul, Türkiye

Tel.: +90 544 769 34 72 **E-posta:** drhaticeunver@gmail.com **ORCID:** orcid.org/0000-0003-2067-9770

Geliş Tarihi/Received: 27.08.2020 **Kabul Tarihi/Accepted:** 22.09.2020

©Telif Hakkı 2021 Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği / Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Galenos Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Tablo 1. Ebeveynlerin çocukları ile ilgili gözlemlerine ilişkin değişkenlerin cinsiyetler açısından karşılaştırılması

Karantina döneminde	Cinsiyet	n	Ort	SS	t	p
Çocuğunuz COVID-19 ile ilgili haberleri izlemekten veya okumaktan kaçınıyor mu?	kız	200	2,54	1,41	1,05	0,29
	erkek	216	2,39	1,42		
Çocuğunuz COVID-19 belirtileri açısından (ateş, öksürük) kendini size kontrol ettiriyor mu?	kız	199	2,18	1,47	0,55	0,57
	erkek	218	2,10	1,46		
Çocuğunuz zorunlu durumlarda dışarı çıkmak zorunda olduğunuzda dışarı çıkmanıza itiraz ediyor mu?	kız	201	2,17	1,50	-0,53	0,59
	erkek	217	2,25	1,53		
Çocuğunuz sürekli COVID-19 ile ilgili haberleri okuyup araştırma yapıyor mu?	kız	202	1,98	1,30	-0,15	0,87
	erkek	217	2,00	1,25		
Çocuğunuz tam olarak temizlenmediğini düşünerek, kirli yüzeylere dokunmasa da ellerini sık sık yıkıyor mu?	kız	203	2,55	1,49	0,70	0,48
	erkek	217	2,44	1,54		
Çocuğunuz uykuya dalma gücünü yaşıyor mu veya kabus görüyor mu ya da geceleri sık sık uyanıyor mu?	kız	200	2,06	1,41	1,51	0,13
	erkek	216	1,85	1,33		
Çocuğunuzun eskiye göre daha fazla karın ağrısı veya baş ağrısı gibi belirtileri oluyor mu?	kız	201	1,63	1,13	1,08	0,28
	erkek	216	1,51	1,09		
Çocuğunuz olduğundan daha endişeli mi?	kız	200	2,16	1,41	0,77	0,43
	erkek	216	2,05	1,32		
Çocuğunuz öncesine göre daha çabuk öfkeleniyor mu?	kız	200	2,47	1,56	2,21	0,01
	erkek	217	2,15	1,34		
Çocuğunuzun iştahında öncesine göre artma veya azalma var mı?	kız	201	2,58	1,54	2,51	0,02
	erkek	217	2,22	1,38		
Çocuğunuz ödev veya online ders gibi görevlerine karşı isteksiz olduğunu belirterek, bunlardan kaçınıyor mu?	kız	197	2,52	1,49	0,60	0,95
	erkek	214	2,51	1,47		

Puanlama: Kesinlikle katılmıyorum 1- 2- 3- 4- 5 Kesinlikle katılıyorum, Student's t-testi, p<0,05
Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, COVID-19: Koronavirüs hastalığı-2019

düşünüyordu. Kızların %27,6'sının (n=56), erkeklerin ise yüzde %16,4'ünün (n=36) karantina öncesine göre daha çabuk öfkelenildiği ifade edildi. Cinsiyetler arasında çabuk öfkelenme açısından kızlarda anlamlı farklılık saptanmıştır (t=2,21, p=0,01). Benzer şekilde kız çocuklarının %28,6'sının (n=55) iştahında öncesine göre artma veya azalma görülürken, erkek çocuklarda bu oran %19,6 (n=43) olarak saptandı. Kızlarda iştah değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandı (t=2,51, p=0,02) (Tablo 1). Ebeveynlerin %27,8'i (n=118) çoğu zaman çocuklarının ödev veya online ders gibi görevlerine karşı isteksiz olduğunu belirttiğini ve bunlardan kaçındığını dile getiriyordu.

Çalışmamızda elde edilen veriler ebeveynlerin karantina döneminde çocukları ile ilgili pek çok ruhsal belirtiyi gözlemlediğini göstermektedir. Öncesine göre daha çabuk öfkelenmenin ve iştah değişikliklerinin kızlarda daha fazla saptanması dikkat çekmiştir. Çalışmalarda kız çocuklarının daha az öfke davranışı sergilediği ve öfkelerini daha iyi kontrol ettiklerine vurgu yapılmaktadır.^{1,2} Kız çocuklarının karantina sürecinde ebeveynleri tarafından daha fazla gözlenmesinin ya da çabuk öfkelenmenin kızlarda erkeklere göre daha fazla dikkat

çekmesinin bu sonuçlara neden olabileceği akla gelmiştir. Anket sonuçlarının anketi dolduran ebeveynlerin cinsiyetinden ve eğitim seviyelerinden de etkilenmiş olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca verilerin karantina sürecinin başında toplanmış olmasının da sonuçları etkilemiş olabileceği düşünülmüştür. Anket çalışmasının sonuçları; yüz yüze bir ruhsal değerlendirme yapılmadığı ve standardize öz bildirim ölçekleri verilemediği için klinik bir durumu yansıtmamaktadır. Ancak bu verilerin karantina döneminde çocuklarda görülebilecek ruhsal belirtilere yönelik klinisyenlere bir ön bilgi sağlayabileceği, bununla birlikte ankette sorulan ruhsal belirtilere yönelik ebeveynlerin çocuklarını daha iyi gözlemleyerek, belirtilerin devam etmesi ya da artması durumunda ruhsal yardım için başvurmalarına ön ayak olabileceği düşünülmüştür. Bu verilerin benzer karantina dönemlerinin yaşanması durumunda çocuklarda görülebilecek ruhsal belirtilere yönelik önlemler alınmasını sağlayabileceği de akla gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, salgın, karantina, çocuk, ergen, ruh sağlığı, çevrimiçi anket

Etik

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu dışında olan kişiler tarafından değerlendirilmiştir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (Protokol no: 09.2020.558)

Hasta Onayı: Çalışmamıza dahil edilen tüm hastalardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Yazarlık Katkıları

Konsept: Ç.İ., A.T.A., İ.C., H.Ü., A.R.A., Dizayn: Ç.İ., A.T.A., İ.C., H.Ü., A.R.A., Veri Toplama veya İşleme: Ç.İ., A.T.A., İ.C., H.Ü., A.R.A., Analiz veya Yorumlama: H.Ü., A.R.A., Literatür Arama: Ç.İ., A.T.A., İ.C., H.Ü., A.R.A., Yazan: H.Ü., A.R.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

1. Kerr MA, Schneider BH. Anger expression in children and adolescents: a review of the empirical literature. Clin Psychol Rev. 2008;28:559-577.
2. Zhou Q, Eisenberg N, Wang Y, Reiser M. Chinese children's effortful control and dispositional anger/frustration: relations to parenting styles and children's social functioning. Dev Psychol. 2004;40:352-366.